

نظارت یا سرپرستی؟

در گفتگو با دکتر جواد بستانیان

ساینس

گفتگو با شما این مزیت را دارد که صریح است و پوست‌کنده صحبت می‌کنید و سابقه نشان می‌دهد حتی آنها هم که از صراحت شما رضایت خاطر ندارند، خود را از توجه به پیشنهادهای و نظریات شما محروم نمی‌کنند. ما به عنوان یک رسانه، از طرح دیدگاههای مختلف اعضای حرفه استقبال می‌کنیم و امیدواریم بتوانیم نقش سازنده و مثبتی در پیشرفت حرفه داشته باشیم.

دکتر بستانیان

امید دارم مسئولان محترم مرتبط با حرفه حسابرسی، به نظریات دیگران توجه کافی داشته باشند زیرا هدف قطعاً جلب توجه تصمیم‌گیران و اثرگذاری است. زمان‌های بسیاری هست که حرف‌های زیادی برای گفتن وجود دارد، ولی به دلیل احساس نومییدی نسبت به اثربخشی بازگویی آنها، کشتی برای بیان نیست. همان‌طور که فرمودید، بیان من روشن و بی‌پیرایه است. اگرچه ممکن است این شیوه‌گویی و نوشتار برای افرادی که عادت به رندی و پرده‌پوشی و گنگ‌گویی و نظایر آن دارند، خوشایند نباشد،

آقای دکتر جواد بستانیان دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد خود را در دانشکده حسابداری شرکت نفت گذرانده و مدرک دکترای خود را از دانشگاه علامه طباطبایی دریافت کرده‌اند.

ایشان از شمار حسابدارانی هستند که با محیط و شرایط کار حسابداران نسل قدیم و جدید، هر دو، به خوبی آشنا بوده و همواره بر اهمیت تعهد حرفه به «منافع عمومی» و نقش آن در جامعه تأکید دارند. دکتر بستانیان در کنار کوششهای فنی و علمی، مشارکت چشمگیری در تحلیل تحولات حرفه‌ای و نهادهای مرتبط با آن دارند.

ایشان عضو جامعه حسابداران رسمی ایران و هم‌اکنون مدیرعامل مؤسسه حسابرسی فریوران است.

ولی ترجیح می‌دهم چیزی نگویم که گنگ و نارسا باشد و هرکس بتواند برداشت متفاوتی از آن داشته باشد و در آخر نتیجه‌ای هم از آن عاید نشود. من برای وقت خوانندگان و شنوندگان مطالب، ارزش زیادی قائل هستم.

سایبرس

تحلیل شما از شرایط و موقعیت کنونی حرفه حسابرسی در کشور چیست؟ مهمترین نقاط قوت و ضعف، و اصلی‌ترین تهدیدها و فرصتها کدامست؟

دکتر بستانیان

در مقایسه با سال ۱۳۸۰ که جامعه حسابداران رسمی ایران تشکیل شد، جایگاه حسابرسی در کشور بسیار ارتقا یافته و توجه نسبت به حرفه حسابرسی هم در کشور بیشتر شده است. تلاش همه دست‌اندرکاران و از جمله کسانی که نخستین سنگ تشکل حرفه‌ای حساب‌برسان را به‌عنوان جامعه حسابداران رسمی ایران بنا نهادند و آنان که در ادامه گام‌های دیگری برای ارتقا برداشتند، به ثمر نشسته است. ما باید با امید به آینده همواره کوشش کنیم که هر چند به اندازه یک گام، به جلو برویم. سرنوشت انسان چنین است که تلاش‌هایش به آهستگی به نتیجه می‌رسد و اتفاقاً هر جا زودتر از موعد به نتیجه رسیده، بعدها خسارت زیادی از این بابت پرداخته است.

آن‌چه اسفبار است در جازدن و بدتر از آن پس‌رفت است؛ مانند بلایی که در دوره هشت‌ساله منتهی به ۹۲ بر کشور نازل شد که آن هم به علت همان اشتیاق زیاد مردم به دستیابی بی‌زحمت و تلاش به ثروت و رفاه

و گمان آنان به امکان جلب منفعت نامعقول و از غیب نازل شده، رخ داده است.

توجه دوباره بورس به نقش بااهمیت حسابرسی در شفاف‌سازی بازار اوراق بهادار نیز از عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه و نفوذ حسابرسی در کشور بوده است که هم‌زمان با تأسیس جامعه حسابداران رسمی ایران آغاز شد، و به تدریج با گسترده‌تری بیشتر ادامه یافته است.

سایبرس

مهمترین مشکلات مؤسسه‌های حسابرسی ایران کدام است؟ به‌ویژه آنهایی که بیشتر با بی‌توجهی روبه‌روست؟

دکتر بستانیان

حضور نزدیک به ۲۷۰ مؤسسه حسابرسی دوازده سال پس از تشکیل جامعه حسابداران رسمی ایران، درحالی که تعداد مؤسسه‌های فعال حسابرسی پیش از آن کمتر از چهل مؤسسه بود، اگرچه به ظاهر بیانگر رونق در این بخش است اما در حقیقت نشان‌دهنده آن است که مؤسسه‌های حسابرسی تاکنون نتوانسته‌اند به‌عنوان مؤسسه‌های اقتصادی پویا فعالیت کنند.

آسیب‌شناسی این پدیده نشان می‌دهد که هم شرایط اجتماعی، امکان تشکیل مؤسسه‌های بزرگتر را فراهم نمی‌کند و هم جامعه حسابداران رسمی ایران تلاش اثربخشی برای شناسایی علت‌های این پدیده نکرده است. درحالی که به‌نظر می‌رسد مطالعه و بررسی و سپس پیشنهاد بر پایه مطالعات، می‌تواند گام مهمی برای تصمیم‌گیری‌های بعدی در این حوزه

سرنوشت انسان

چنین است که

تلاش‌هایش

به آهستگی

به نتیجه می‌رسد

و اتفاقاً هر جا

زودتر از موعد

به نتیجه رسیده

بعدها

خسارت زیادی

از این بابت

پرداخته است

موضوعی که به کنش

جامعه حسابداران رسمی

برمی‌گردد

لزوم تأکید بر

نقش حرفه‌ای است

باشد تا بر آن مبنا شرایطی فراهم شود که مؤسسه‌های حسابرسی بتوانند به‌عنوان یک بنگاه اقتصادی به رشد و توسعه پردازند.

شیوه راهبری جامعه حسابداران رسمی ایران به تدریج آن‌چنان شده که گویی مؤسسه‌های حسابرسی شعبه‌های جامعه حسابداران هستند، به صورتی که باید همه اطلاعات مؤسسه را به جامعه که سازمان مرکزی است ارسال کنند؛ ارسال رونوشت نامه دلایل حرفه‌ای برای پذیرش کارهای حسابرسی جدید، ارسال تمام گزارشهای حسابرسی همراه با صورت‌های مالی حسابرسی شده توسط مؤسسه‌ها، ارسال لحظه‌ای وضعیت کارکنان شامل تمام مشخصات و تغییرات آن، ارسال تمام اطلاعات مربوط به قراردادهای از جمله مبلغ، ساعت کار برآوردی و ساعت کار واقعی، این احساس را در مؤسسه‌های حسابرسی ایجاد می‌کند که آنها شعبه‌های جامعه حسابداران رسمی هستند.

اصولاً دیدگاه نظارت و سرپرستی این‌گونه‌ای و کنترل صددرصدی مشکل و مشکل‌ساز است. جمع‌آوری همه صورتهای مالی و گزارش حسابرسی آنها در یک دستگاه نظارتی را دیگر نمی‌توان نظارت نامید و بیشتر به سرپرستی شبیه است، ضمن آنکه می‌تواند فسادآور باشد. مشخص نیست جامعه حسابداران چگونه این حق را پیدا کرده که اطلاعات تمام شرکتها را که بسیاری از آنها خصوصی هم هستند، در اختیار داشته باشد. برای روشن شدن ماهیت این رویه می‌توان از قیاس

استفاده کرد. بدین صورت که به‌طور مثال وکیلان هم مکلف شوند اطلاعات موکلان و دادخواست تنظیم‌شده و حق الزحمه خود را هر بار به کانون وکلا ارسال کنند، یا پزشکان اطلاعات بیماران خود، نتایج معاینات، آزمایش‌ها، تجویزها و حق الزحمه خود را به سازمان نظام پزشکی ارسال کنند.

البته ممکن است گمان شود با وضع مقررات، همه این کارها مجاز یا اجباری می‌شود ولی این رفتارها ضمن آنکه دشمن اعتماد، درستکاری، میهن‌دوستی و اشتیاق و شادمانی است، هزینه کلان و بیهوده‌ای را برای کشور ایجاد می‌کند؛ به‌گونه‌ای که همه به دنبال علت این امر هستند که چگونه کشور بالقوه ثروتمند ایران، با فقر و نابه‌سامانی مواجه است و زندگی همه اعم از ثروتمند و فقیر با رنج و ناراحتی سپری می‌شود.

سازمان بورس و اوراق بهادار نیز مشابه همان اطلاعات را با شکل دیگر از مؤسسه‌ها مطالبه می‌کند. به این ترتیب نتیجه واقعی این شیوه نظارت چنین شده است که مدیران حسابرسی، بخش عظیمی از زمان و انرژی خود را برای تهیه این گزارشها تلف کنند و وقت کمتری برای مقصود اصلی که کنترل و نظارت بر کار حسابرسی در مؤسسه خودشان است، در اختیار داشته باشند.

حسابداری

به‌قاعده، مراجع حرفه‌ای مسئول حل مشکلات حرفه هستند. آیا مراجع حسابرسی کشور از اعتبار و صلاحیت کافی برای حل مسائل حرفه‌ای برخوردارند؟

دکتر بستانیان

جامعه حسابداران رسمی ایران به عنوان مرجع حرفه‌ای برای حسابرسی، اگرچه تلاش زیادی داشته و کارهای پرباری انجام داده است اما به علت پراکندگی زیاد موضوع‌ها و فشارهای مختلفی که از پهنه‌های گوناگون به آن وارد می‌شود، نتوانسته آن‌گونه که شایسته است، مسائل و مشکلات واقعی حرفه حسابرسی را حل و فصل کند.

یکی از مهمترین دلایل نرسیدن به توفیق کامل، رویارویی با مشکلات بسیار زیاد است. نظارت تنگاتنگ وزارت امور اقتصادی و دارایی در جنبه‌های مختلف کار حساب‌برسان و جامعه حسابداران رسمی ایران یکی از این مشکلات است.

میراث ناباوری به حضور واقعی سازمان‌های مردم‌نهاد، آن شده است که با تغییرات چندباره و یکسویه در اساسنامه جامعه حسابداران رسمی و آیین‌نامه‌های مربوط توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی، نقش جامعه حسابداران رسمی هم‌کمرنگ شود و به علت دخالت‌های زیادی که در کار آن می‌شود، توانایی پیشبرد هیچ کار اساسی را نداشته باشد.

اینکه برای جامعه حسابداران رسمی ایران- که تشکیل آن به تصمیم دولت و برای سامان‌دهی به حسابرسی در کشور بوده و مسئول نظارت بر کار حساب‌برسان است- هیئت عالی نظارت موظف و تمام‌وقت و سازمان جداگانه تعیین شود، هیچ توجیه منطقی و عقلی وجود ندارد. اگر چنین نظارتی معقول باشد، باید برای دستگاه هیئت عالی نظارت هم ناظران

دیگر گذاشت و برای آن ناظران نیز ناظران دیگر و به این ترتیب بی‌نهایت ناظر برای هر کاری لازم است.

موضوع دیگری که در سال گذشته روی داد و موجب صدور احکام انضباطی برای اکثر اعضای شورای عالی جامعه حسابداران رسمی ایران شد، نمونه‌ای دیگر از ناکارآمد کردن جامعه حسابداران رسمی است. هنگامی که شورای عالی که اعضای آن از میان افراد مورد تأیید وزارت امور اقتصادی و دارایی و دیگر ارگانهای مرتبط انتخاب شده‌اند، برای یک تصمیم کاملاً حرفه‌ای مورد غضب وزارت قرار می‌گیرند، چگونه می‌تواند تصمیم‌های حرفه‌ای مهم بگیرد؟ علت آن رویارویی، یک رفتار ناموجه بود، زیرا طبق تبصره ۵ ماده ۲۵ اساسنامه که به اساسنامه اضافه شده، پس از اعلام ممنوعیت انعقاد و اگذاری کار به صورت دست دوم، انعقاد این‌گونه قراردادها توسط سازمان حسابرسی... قرارداد دست اول محسوب شده است. یعنی تصمیم‌گیرندگان حتی زحمت یافتن یک راه حل منطقی برای رسیدن به خواسته خود را هم نکشیده‌اند و در نتیجه اعلام کرده‌اند که قراردادهای دست دوم در این مورد خاص، دست اول تلقی می‌شود. شاید اگر وضع تغییر نمی‌کرد می‌توانستیم انتظار داشته باشیم که به فرض هیئت وزیران تصویب کند که روزهای خاصی از سال شب تلقی شود!

براساس اختیارات خاصی که معمولاً ارکان دولت برای خود فراهم می‌کنند، وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز هر از گاهی تعدادی افراد غیرواجد شرایط را به عنوان

شیوه راهبری

جامعه حسابداران رسمی

چنان شده که

گویی

مؤسسه‌های حسابرسی

شعبه‌های

جامعه حسابداران

هستند

امیدوارم

روزی فرا برسد که

هیچکس

حتی آنان که

مدارک حرفه‌ای یا

علمی معتبر دارند

بدون گذراندن

تمام آزمون‌ها و

کسب همه

تجربه‌های هنگام کار

داوطلب یا مجاز به

معافیت از آزمون

نشوند

حسابدار رسمی تعیین می‌کند، یا عده‌ای را از آزمونهای معمول معاف می‌کند. به این ترتیب جامعه حسابداران رسمی باید انرژی زیادی برای نظارت بر کار کسانی صرف کند که از آغاز مشخص است که صلاحیت کار حسابرسی و امضای گزارش‌های حسابرسی را ندارند. نظارت بر این‌گونه افراد باعث می‌شود سهم واجدان شرایط واقعی از نظارت کمتر شود و چنانچه در مورد این‌گونه افراد نظارت کافی و کامل انجام نشود، آبروی تمام اعضای جامعه در معرض تهدید قرار گیرد. از آن سو، همان دستگاہی که چنین وضعی را پدید آورده از نابه‌سامانی حسابرسی گلایه می‌کند.

موضوعی که به کنش جامعه حسابداران رسمی برمی‌گردد، لزوم تأکید بر نقش حرفه‌ای است. جامعه باید از ورود به موضوعهایی که رنگ و بوی غیرحرفه‌ای دارد، پرهیز کند و نیروهای کمیاب خود را مصروف ارتقا و اعتلای حرفه‌ای کند و موضوعهای صنفی و غیرحرفه‌ای را به گردن نگیرد.

تعامل مناسب با سازمان بورس و اوراق بهادار می‌توانست و می‌تواند از ورود مستقل سازمان یادشده به حوزه‌های حرفه‌ای جلوگیری کند و علاوه بر آن اجرای درست نقش نظارتی جامعه می‌تواند اعتماد نسبت به حرفه حسابرسی را افزایش دهد.

حسابداری

آیا مراجع حرفه حسابرسی به اعضا و ذینفعان پاسخگو هستند؟ آیا اصول نظام راهبری را رعایت می‌کنند؟ آیا اصولاً نظام راهبری معتبر و مدون و

اعلام‌شده دارند؟

دکتر بستانیان

به‌علت دخالت بیش از اندازه وزارت امور اقتصادی و دارایی در جامعه حسابداران رسمی ایران در اثر تغییرات چندباره نامطلوب در اساسنامه، مسئولیت اساسی راهبری جامعه به عهده وزارت قرار گرفته است و نمی‌توان انتظار داشت که جامعه حسابداران رسمی پاسخگوی اعضا باشد.

شورای عالی جامعه از میان اعضای از جامعه که شرایط ویژه‌ای دارند انتخاب می‌شوند و باید پیش از انتخاب از کنترل‌های ویژه‌ای که البته هیچ تناسبی با نقش آنان ندارد، گذر کنند و همین امر بسیاری از اعضا را که به این شیوه معترض هستند از داوطلب شدن نیز رویگردان کرده است. ضمن آنکه در تغییرات اساسنامه حتی برای دوره‌هایی که یک نفر می‌تواند داوطلب عضویت در شورای عالی شود و نیز برای تعداد اعضای شاغل که می‌توانند عضو شورای عالی شوند، یعنی کسانی که در جریان کامل امور و متأثر از آن هستند، نیز محدودیت تعیین شده است.

علاوه بر آن تصمیمات شورای عالی در معرض دو تهدید جدی است، یکی بی‌اثر کردن آنها به وسیله وزارت امور اقتصادی و دارایی و دیگری جمع شدن تمام اختیارات در هیئت‌مدیره و پیش‌بینی نشدن یا اجرا نشدن سازوکار گزارشگری هیئت‌مدیره به شورا که می‌تواند بسته به ویژگیهای شخصی اعضای هیئت‌مدیره متفاوت و متغیر باشد.

مجمع عمومی جامعه هم که به‌جز انتخاب اعضای شورای عالی، فقط نقش تصویب صورتهای مالی و تعیین روزنامه

کثیرالانتشار را دارد که بیشتر از جنبه تزئینی می‌توان به آن نگاه کرد.

سایبرس

راهکارهای پیشنهادی شما برای حل مشکلات مؤسسه‌های حسابرسی ایران، و به عبارت دیگر پوشش نقاط ضعف و تهدیدها و بهره‌برداری از نقاط قوت و فرصتها، کدام است؟

دکتر بستانیان

با آنکه یکی از آفتهای ارتقای کیفیت کار حسابرسی و بزرگ شدن مؤسسه‌های حسابرسی، به دلایلی که پیشتر در مقاله‌ای شرح داده‌ام، تغییر ادواری یا به تعبیری دیگر چرخش اجباری حسابرسان است که شورای بورس در زمانی تصویب کرده، جامعه در این موضوع هیچ اظهارنظر حرفه‌ای نکرده و این امر موجب به هدر رفتن انرژی و نیروهای محدود حسابرسی برای کسب شناخت واحدهای مورد رسیدگی شده است؛ درحالی‌که این وضعیت علاوه بر آن می‌تواند یکی از ترفندهای پنهان انتخاب‌کنندگان حسابرسان برای کاهش کیفیت و اثربخشی حسابرسی نیز بشود، مگر آنکه تصور کنیم همه انتخاب‌کنندگان حسابرسان در پی شفاف‌سازی حداکثری مالی هستند.

انتخاب‌کنندگان حسابرسان یعنی مجامع عمومی شرکتها به‌طور معمول متشکل از یک اکثریت قاطع است که در یکی دو شخص حقوقی یا حقیقی خلاصه می‌شود. با توجه به اینکه مدیران نیز منتخب همان اکثریت قاطع هستند، در صورتی که تضاد

منافع میان آنان و مدیران منتخب وجود نداشته باشد- و این در صورتی رخ می‌دهد که اقدام مدیران با اطلاع و رضایت صاحبان سهام عمده باشد- حسابرسان تحت فشار زیاد قرار می‌گیرند و نارضایتی از استقلال واقعی حسابرسان می‌تواند منجر به تغییر حسابرس شود.

یکی دیگر از زمینه‌های کاهش کیفیت و اثربخشی حسابرسی در شرکتهای گروه، تقسیم کار شرکتهای گروه میان حسابرسان مختلف است. با توجه به اهمیت معاملات و روابط میان شرکتهای گروه، در بسیاری از موارد این پراکندگی حسابرسان موجب پنهان ماندن بخشی از روابط میان اعضای گروه از دید حسابرسان می‌شود. بنابراین باید شرایطی فراهم شود تا همه جوانب استاندارد حسابرسی ۶۰۰ با دقت و شدت رعایت شود و به این ترتیب حسابرس اصلی گروه بتواند وظایف و مسئولیت‌های خود را ایفا کند.

یکی از تصمیم‌های اثرگذار و مفید جامعه حسابداران رسمی ایران برگزاری آزمون برای کارکنان مؤسسه‌ها برای ارتقا به رتبه‌های بالاتر است. چنانچه مؤسسه‌های حسابرسی در ارتقای کارکنان خود، الزام به قبولی در آزمون رتبه‌ها را در نظر بگیرند، این رویه موجب می‌شود، کارکنان مؤسسه‌های حسابرسی به ارتقای دانش و دقت و توجه در کار تشویق شوند. وجود دو عنصر دانش و تجربه در کارکنان مؤسسه‌های حسابرسی موجب ارتقای

تعامل مناسب با

سازمان بورس و اوراق بهادار

می‌توانست

و

می‌تواند از

ورود مستقل

سازمان یادشده به

حوزه‌های حرفه‌ای

جلوگیری کند

حرفه خواهد شد زیرا علاوه بر آنکه دانش برای انجام کار توسط سایبرسان لازم است، کار نزد افراد باصلاحیت موجب کسب تجربه حرفه‌ای و اخلاقی می‌شود و مهارت قضاوت حرفه‌ای کارکنان را در رده‌های گوناگون افزایش می‌دهد.

همانند همه پدیده‌ها باید به دو موضوع در این زمینه نیز دقت کرد. یکی آنکه برخلاف آنچه به گوش می‌رسد، تنها افرادی به‌عنوان کارکنان حرفه‌ای اسمشان در لیست حقوق باشد که واقعاً در کار حرفه‌ای مشارکت دارند. دوم آنکه آزمون‌ها متناسب با رده مورد انتظار و معطوف به نیازهای حرفه‌ای در سطح مورد انتظار باشد. بدیهی است که موضوع‌هایی که فراوانی کاربرد آنها زیاد نیست، نباید به‌عنوان سئوالهای آزمون مطرح شود و در موارد نادر سایبرس باید فقط موضوع را به‌طور کلی و نیز محل مراجعه‌رابداند.

شیوه یادشده که موجب جمع شدن دانش و تجربه حرفه‌ای و اخلاقی در سایبرسان می‌شود، در صورت ثبات و پایداری می‌تواند سایبرسان واجد شرایط برای آینده‌کشور تربیت کند.

امیدوارم روزی فرا برسد که هیچکس، حتی آنان که مدارک حرفه‌ای یا علمی معتبر دارند، بدون گذراندن تمام آزمون‌ها و کسب همه تجربه‌های هنگام کار، داوطلب یا مجاز به معافیت از آزمون نشوند. چرا که اگر نمی‌دانند بهتر که پای در وادی خطیر سایبرسی نگذارند و اگر می‌دانند با گذراندن آزمون‌ها دانش خود را اثبات کنند.

کسب شرایط اخلاقی در حرفه

سایبرسی مستلزم تجربه و حضور در کنار سایبرسان و نهادینه‌شدن رفتار حرفه‌ای از جمله استقلال و بی‌طرفی آنان است.

سایبرس

بسیار شنیده‌ایم که بین سایبرسان نسل پیش و نسل جدید فاصله جدی وجود دارد. شما که با هر دو نسل سروکار داشته‌اید، در پایان این گفتگو، چه توصیه‌هایی برای هر دو دارید؟

دکتر بستانیان

با توجه به حضور سایبرسان سالمند و باسابقه زیاد، لازم است آنان تا زمانی که به‌عنوان حسابدار رسمی شریک در مؤسسات شاغل هستند، دانش خود را نسبت به استانداردهای حسابداری و سایبرسی و قوانین و مقررات به‌روز نگهدارند. رکود و دوری از شرایط مورد نیاز برای ایفای نقش حسابدار رسمی می‌تواند موجب تنش‌های آشکار و پنهان میان سایبرسان نسل قدیم و جدید شود.

در مجموع هم سایبرسان نسل قدیم باید همواره اطلاعات خود را به‌روز نگاه دارند و عملاً در کارهای حرفه‌ای مشارکت کنند و در زمانی که توانایی این کار را نداشتند از حرفه سایبرسی خارج شوند و هم سایبرسان نسل جدید باید رفتار و منش پیشکسوتان درستکار و دانا را مورد توجه قرار دهند و به آنچه شایسته است پایبند باشند. بنابراین حضور ترکیبی از افراد هر دو نسل در مؤسسه‌های سایبرسی لازم است.

سایبرس

از مشارکت صمیمانه و گفتگوی پرمحتوای شما بسیار سپاسگزاریم.

رکود و دوری از

شرایط مورد نیاز

برای ایفای

نقش

حسابدار رسمی

می‌تواند

موجب تنش‌های

آشکار و پنهان

میان سایبرسان

نسل قدیم و جدید

شود